

Mirjana, S. Stošić

NEPODNOŠLJIVOST SUSEDOVANJA

SAŽETAK

Ovo istraživanje se bavi imunološkim praksama neimenovanog naratora u Kafkinoj poslednjoj i nedovršenoj pripovesti „Jazbina“ („Der Bau“, 1923-1924), koji gradi lavirint unutar jazbine kako bi je osigurao od mogućih uljeza koje „poznaje“ samo po zvuku koji prave. Zvuk šištanja – zbog kog se opsesivno zatpavaju i otkopavaju zidovi jazbine – odgovara radikalnoj drugosti bez lica, bez identiteta. Ulazi i izlazi u Kafkinim književnim ogradenim prostorima zapravo su zaprečenje ma kakvog prolaska, nemogućnost da se bude sasvim unutra ili izvan. Jazbina postaje centralizovani sistem koji narušava razliku između unutra i spolja učutkivanjem i ukopavanjem svake margine strukture. Konačno, jazbina postaje beskonačno fraktalizovana. Pitanje drugosti, u njenim mnogobrojnim oblicima (neprijatelj, uljez, stranac, parazit), a unutar tradicije očuvanja „celine“ i „identiteta“ (tela, pripadajućeg mesta, imena), često je svedeno na pitanje telesnih i društvenih parazita neke identitetski zatvorene zajednice. Drugi destabilizuje koncept granice (između domaćina i gosta, primera radi) i ukazuje na domaćina kao uvek već zastrašenog gosta u vlastitom domu. Ujedno, Kafkina pripovetka postavlja pitanje da li je susedovanje uopšte podnošljivo.

KLJUČNE REČI

drugost, prolaz, heterogenost, domaćin/gost, identitet, subjekt

Svi mi smo progonejene kuće.

We are all haunted houses.

(Doolittle 1984: 146)

Jazbina, možda, štiti više no što sam ikada mislio, više no što se usuđujem da mislim u unutrašnjosti jazbine.

To je išlo toliko daleko da me je ponekad spopadala detinjasta želja da se uopšte više ne vraćam u jazbinu, nego da se smestim ovde u blizini ulaza, da život provodim posmatrajući ulaz, i da nađem sreću u tome što ću prestano imati pred očima koliko bi jazbina bila kadra da me snažno zaštiti kad bih se nalazio u njoj.

(Kafka 1978: 488)

Mirjana, S. Stošić, Fakultet za medije i komunikacije: mirjana.stosic@fmk.edu.rs.

Tekst koji sledi izmenjena je verzija rada „Securing the Community of One – Un/Common-scape of Homesickness“, koji je objavljen u časopisu *Belgrade Journal of Media and Communications* 9, 2016: 73–83, i deo je studije *Politike monstruoznog – postscriptum*, koja će biti objavljena do kraja 2020. godine.

Slika Kafkinog rada u trenutku smrti jeste „Jazbina“:

(Poltzer 1962: 321)

Unutar režima skore nečujnosti stvari počinju da nestaju. Režim skore neaudibilnosti jeste radikalizacija ćutanja, i nikako se ne tiče tišine.

(Brinkema 2011: 225)

[...] ne postoji autoaficiranost bez heteroaficiranosti, bez izloženosti, bez ranjive površine i uspostavljanja odnosa sa nečim spoljašnjim.

(Bennington 2010: 1)

Pitanje drugosti u okviru mišljenja o očuvanju celosti subjekta olako se svodilo na pitanje korporalnih, političkih, kulturoloških i jezičkih parazita. Onih koji jedu sa strane, na meni, mene omogućavajući, kao jedan zatvoren i samodovoljni sistem. Takav vid parazitizma, od čega se svaki sistem koji drži do sebe mora dobro čuvati, ukazuje na mogućnost manjinskog, remetilačkog koje nije nikako zanemarljivo. Manjinsko je odbeglo i razbijeno ogledalo takvog sistema. Parazitizam sistema, društvenog, kulturnog, tehnološkog, ali i odnosi unutar samih ovih sistema, mogu se posmatrati, kako tvrdi Mišel Ser (Michel Serres), kao uvek već parazitski. Sami sistemi su fraktalni i svaki deo sistema, prema tome, opet je sistem relacija. Uz mnogoznačnost reči *parazit* u francuskom jeziku, Ser prati pomeranje značenja od domaćina i gosta do šuma. Preko pojma „šuma“ prelazi na sisteme komunikacije. Za istraživanje drugosti, Serovi uvidi u eksploativne parazitske odnose koji karakterišu svaki socijalni, kulturni, tehnološki, komunikacioni sistem, pokazuju se kao veoma značajni. (Serres 2007) Drugi kao parazitski amblem destabilizuje granicu između domaćina i gosta, te po mnogo čemu otkriva domaćina kao uvek već uplašenog gosta svoje i svačije kuće. Ili, što je značajnije, kao pretećeg gosta koji izgleda kao da je naumio da preuzme poziciju i prerogative domaćina. Žižekovo čitanje omogućava i izazovnije uvide.

Činjenica da parazit neprestano mijenja svoj oblik samo potvrđuje njegov anamorfički status. [...] On je Realno u svome najčistijem obliku: [...] na strogo simboličkom nivou uopće i ne postoji, no istodobno i [...] stvar spram koje je sveukupna realnost posve bespomoćna i neobranjiva. (Žižek 2002: 181)

Kafkina (Kafka) proza odlično odgovara tvrdnji Hilde Dultl (Hilda Doolittle) da smo svi mi progonjene kuće, bilo da, s jedne strane, to *mi* označava ljudske ili neljudske životinje, zajednicu onih koji žive u nekoj formi

zarobljeništa (možda čak i zasnivajući vlastiti dignitet na takvom zarobljeništvu), ili da, s druge strane, te *kuće* označavaju neki zatvoreni prostor koji to *mi* nastanjuje: jezik, telo, prostor doma, zajednica, nacija, država itd. Izjednačavanje tog *mi* i takvih *kuća* je izazov, ali i uznemirenje, budući da oba koncepta („mi“ i „kuća“) nikako nisu reduktivni niti stabilni pojmovi. Štaviše, ovakvo pojmovno izjednačavanje zasnovano je na jednoj „odlici“ – oni su progonjeni. Ukoliko je svaki član *mi*-zajednice, ili svako *ja* koje predstavlja takvu *mi*-zajednicu, progonjena kuća, onda kuća nije prostor jednog, istog i definisanog. Progonjene kuće su zapravo indikatori postojanja raznorodnih pluraliteta – mnoštvenost kuće, mnoštvenost *mi*-zajednice, mnoštvenost tog *ja*, ili ne-*ja*, mnoštvenost unutrašnjosti i spoljašnjosti. Postoji najmanje dvoje u svakom *mi*, ali postoji neizbrojivo mnoštvo *mi* u svakom *ja* – nema granice na kojoj bismo mogli stati i tvrditi da se nalazimo izvan stanja progonjenosti. Svaki zatvoreni prostor je progonjen i uvek donekle otvoren (upravo onim što ga progoni). Kafka je prepoznat kao pisac koji je konstruisao neke od najprogonjenijih narativnih zamkova, utvrđenja i jazbina.

Progonjene kuće u književnim svetovima su otkrivalačke. One dopuštaju da se struktura sama otkrije i počne sopstveno destrukturanje – kao u poslednjoj, nezavršenoj Kafkinoj pripovesti „Jazbina“ (*Der Bau*, 1923). Poseban vid ekstenzije zaštitne funkcije kože u svim njenim figuralnim pojavljivanjima jeste i gradnja, i to gradnja životnog prostora, osiguranog zidovima od mogućih upada. Jazbinar, Kafkin graditelj, neidentifikovano biće, naime, generički neidentifikovano, govori o naročitom poduhvatu, koji se ne može okončati – poduhvatu građenja, zidanja u inverziji, bušenja i pojačavanja zidova – uz uvođenje lavirintske strukture – kako bi postigao i održao nenarušivu jurisdikciju nad osvojenim fizičkim prostorom. Jazbinar osigurava svoju kuću od parazita, naročito parazita od kojih je samo šum poznat. Ovaj šum, od kog se jazbinar neprestanim izmeštanjem centra i oboda ograđuje, kao monstruozi drugi, nevidljiv, nerečit, strašan u svom naviranju na granici sluha, upravo odgovara konceptu alteriteta bez lica, jer lice šuma je i lice jazbinara – apsolutnog drugog.

Jazbinar gradi dva ulaza u jazbinu, očekivani slepi put i pravi ulaz sakriven iza „sloja mahovine“. Ali nije samo pravi ulaz kritičan. Jazbinar ojačava mesto ulaza kako bi mogao brzo da „istrči“ iz skrovišta, ukoliko bude napadnut sa druge strane, iz same jazbine. U kafkijanskom svetu uvek se potežu dvostruka vrata, i ulazna i izlazna, koja se ne mogu naprosto otvoriti. Ulazi u Kafkinim literarnim svetovima zapravo su limiti svakog ulaza, nemogućnost konačnog ulaska niti izlaska – jednako zla kob – biti uvek unutra ili uvek izvan. „Živim mirno u središtu svoje kuće“, središte progovara iz jazbinara. Pripovetka „Jazbina“ zapravo je aktualizacija ideje o neprijatelju

kao parazitu. Čitava naracija kreće se neprestano u lavirintu spoljašnjih i unutrašnjih neprijatelja. Unutrašnji su posebno zastrašujući, budući da su nevidljivi, tačnije, ne mogu se ugledati, oni su bića iz predanja, koja stvara priča, pa samim tim i nedostupni čulu vida. Oni su htonska bića, „bića iz dubine zemlje“, zemlja je „njihov element“, i mogu se samo čuti.

Kafka naizmenično i bez uvođenja razlike „identifikuje“ drugo kao neprijatelja, uljeza, parazita, malešne životinje, tuđine. Zvuk ovih narativnih uljeza (koji su konceptualno razgranati na sve pomenute izraze kojim ih narator imenuje), na granici ograđenog prostora, uvek van prostora, jeste zvuk razgradnje, grebanja i destrukcije zida jazbine. Jazbinar je predan radu na odstranjivanju šuma. On osluškuje: „[...] u mojim hodnicima mora biti tiho. Ovaj šum je, uostalom, srazmerno nevin; uopšte ga nisam čuo kad sam došao iako je, zacelo, i onda već postojao; morao sam se najpre opet sasvim odomačiti (*völligheimischwerden*) da bih ga čuo, jer njega, u neku ruku, može čuti samo uho vlasnika kuće“. (Kafka 1978: 498) Da bi se čula drugost strukture nužno je osetiti se kao kod kuće, odomačiti se unutar same strukture. Ali nema samo jedne strukture unutar strukture i ova mnogobrojnost struktura implicira da postoji mnoštvo paradigmi koje regulišu i razlikuju strukture u njihovom kompleksnom međuodnosu.

Tangentalno postajanje-uljezom (njegovo neokončavajuće šumeće primicanje) jeste ona stalna pozicija koju svaki stranac ima. On dolazi, a da nikad ne zapravo ne stigne. „Ovde ne вреди ni to što si u svojoj kući, pre se može reći da si u njihovoj kući.“ Biti biće granice znači biti sam zid, samim tim i imalac prostora, „kuće“, kako se u tekstu navodi.

Kad samo idem u pravcu izlaza, pa makar još bio razdvojen od njega hodnicima i proširenjima, meni se već čini da zalazim u atmosferu neke velike opasnosti, i ponekad osećam kao da mi se koža tanji, kao da bih ubrzo mogao ostati otkrivena, gola mesa, i da će me u tom trenutku pozdraviti zavijanje mojih neprijatelja. (Kafka 1978: 485)

Predlažem da iskopamo jazbinu, rasklopimo sve strukture, ogulimo sve površine i zidove ovog nezavršenog narativa koji se tiče i nemogućnosti same naracije, samog pričanja. Potrebno je detaljno ispitati sve ulaze i izlaze u ovu priču, sve beskrajne hodnike koji prouzrokuju nepodnošljivost susjedovanja. Potrebno je da se osećamo ne „kao kod kuće“, nego otuđeno, kao stranci u vlastitoj kući.

Kuća je uvek razrušena upravo onim što je u njoj zazorno – mogućnošću gubitka kuće, gubitka kože, mesa, pozicije domaćina. „Jazbina je mjesto na kojemu bi subjekt trebao biti siguran, uredno u njega umotan, ali

priča u cjelini pokazuje da je subjekt i u najintimnijem skloništu potpuno izložen. Unutarnje je samo po sebi sraslo sa vanjskim.“ (Dolar 2009: 159)

Jazbina je i sâma priča o jazbini, odnosno, pisanje je, rečima Henrija Sasmana (Henry Sussman) „sveobuhvatajuća metafora“ (*all-embracing metaphor*) jazbine. (Sussman 1977: 100) Jazbina je, prema tome, i priča o pisanju. Pisanje je jazbina, pokušaj njene gradnje i uvek rad u podzemlju, ispod površine, unutar zemlje. I uvek razgradnja. Svaki tekst nosi u sebi i antitekst, onu silovitu liminalnost koja priželjkuje da dekonstruiše tekst kako on ne bi bio predat finalističkoj destrukciji.

Zglob (kao englesko *joint*, mesto odmetnutih i grešnih) spaja razdvajanjem i razdvaja spajanjem [...] pisanje otelovljuje složenu mrežu razlika u kojoj termini „nisu atomi, već fokalne tačke ekonomske kondenzacije, mesta prolaska“, upisivanje obeležava svaku reč ukrštanjem. (Tejlor 1988: 51)¹

Konstrukcija podzemlja je sistem tunela, prolaza², hodnika, koji su međusobno povezani čineći nehijerarhizovanu mrežu koja neprekidno raste i ne završava se. Sredina je svuda. Hodnici se uzglobljavaju u jazbini. Reči se artikulišu u „Jazbini“.

U eseju o pisanju kao gestu, Viljem Fluser (Vilém Flusser) ističe da se praksa pisanja odvija na „nekoliko ontoloških nivoa“ (Flusser 2009: 2) i da je pisanje često pogrešno shvaćeno kao konstruktivna aktivnost. Nasuprot ideji konstruktivnog „gesta“, Fluserovi uvidi napuštaju ideju pisanja kao arhitektonske prakse. On uvodi destruktivnu, penetrativnu i skulpturalnu ideju pisanja. Pisani tekst nosi ožiljke izvesnih praksi odsecanja (drugih reči, narativa, misli), kopanja (unutar i izvan teksta) i u-pisivanja (na podatnoj podlozi koju zavodi samo pismo). „Jazbina“ je, prema tome, kopanje, grebanje, kalemljenje i iskopavanje – konstrukcija i dekonstrukcija, u istom mah. Pisanje jazbine, formiranje i deformisanje, jeste zapravo „odnošenje, de-strukturisanje. [...] Pisanje je gest pravljenja rupa, kopanja, perforacije. Penetrativan gest“. (Flusser 2009: 1) Telo jazbinara je gestualno. Pisanje i otkidanje služe gradnji i razgradnji jazbine – razgradnji teksta.

Kafka je pisac parabola koje se u najvećoj meri, tiču pisanja (kao, na primer, „U kažnjeničkoj koloniji“). „Jazbina“ se isto tako može tumačiti kao parabola o pisanju, kao način podnošenja nepodnošljive teskobe zatočeništva,

1 Umetnuti navod je iz knjige *Positions* (1972), odnosno zbirke intervju sa Žakom Deridom (Jacques Derrida).

2 Treba naglasiti da su upravo *prolazi* krucijalni za pisanje i čitanje kao pisanje, upravo sama višeznačnost koja tu buja: prolazak, prolaženje, prolaznost, prohod; mreža jezika koja funkcioniše kao propusna membrana, kao oštra opna na koju se uvek možemo poseći, i uvek se posećemo.

odnosno sticanja uvida da je zatočeništvo onog progonjenog *mi* upravo događaj razboljevanja zbog pripadanja (kući, zajednici, identitetu i sl.). Takvo pisanje je uvek već osuđeno na neuspeh koji se ogleda u tome da se nikad ne može postići potpuna otvorenost, ali ni adekvatna ograđenost, sigurnost, zatvorenost – pisanje je neokončavajuće. „Prema tome, premda je jazbina æuvre, ona podjednako ispoljava odlike senzibilnog tela“, kako tvrdi Korngold (Corngold 1988: 284). Usled ekstremno intenzivirane pozornosti na opasnost sama jazbina postaje najugroženija a jazbinar rušitelj. Ako je izlaz bio ujedno nada, strah i drhtanje, ako je odatle pretila najveća opasnost, onda je izlaz uvek i ulaz. Središnja odaja (*Hauptplatz*) jazbine bila je jedina sigurnost, brižljivo građena. Međutim, preokret se desio: procirkulisali su zidovi skrovišta, u njima šušte neki drugi oblici života, šušte, šume, šište, zvižde ili žubore – zvuče, ali zvuk se ne da odrediti, nije deo nekog prethodnog iskustva. Ne može se identifikovati „uzrok šuma“. Jazbinar se još i zabavlja nekim mogućim rešenjima o pitanju porekla zvuka. „Ali bez obzira na njegove osobenosti sad se ipak zbiva samo nešto od čega je zapravo uvek trebalo da strepim, nešto protiv čega je uvek trebalo da se pripremam: neko se približava!“ (Kafka 1978: 511) Sve se primiče tom približavanju, tom večnom dolaženju, onom događaju sloma, nesreće, koja nikad neće stići, koja uvek tek pristiže. „Slom, nedoživljen. To je ono što izmiče samoj mogućnosti iskustva – to je granica pisanja. Ovo se mora ponoviti: slom de-skriptuje. Što ne znači da je slom, kao moć pisanja, isključen iz njega, da je izvan polja pisanja ili ekstratekstualan“ (Blanchot 1986: 7). Da bi se ovakav „slom“ pisanja doživeo ili realizovao, neophodno je deteritorijalizovati jezik – pisati kao jazbinar koji uporno iskopava, ukopava i raskopava svoj dom.

Ulazi i izlazi iz Kafkinih književnih svetova zapravo su granica prolaza, propusnosti, otvorenosti. Oni ukazuju na činjenicu da se ne može biti samo unutra ili samo spolja. Ono što nam preostaje samo su nestabilne tačke prolaska. Jazbina je zamišljena kao centralizovana. U tome leži njena ranjivost i izloženost. Agresivno zatrpavanje poroznih, rastresitih zidova zemlje, zatvaranje neophodnih hodnika, ugrožava samu jazbinu koja postaje centralizovan sistem koji bi da se polarizuje na centar i rubne, ivične tunele, koji bi da svesredišnjost, odnosno, bezdomnu rasredištenost zauvek fokalizuje i učini sintetičnom. Usled centralizovanosti jazbine, njenog definisanog i definitivnog smisla koji se uvek pokazuje kao sveprisutan i neminovno upućen na središte, na sebe, na zbiranje značenja, na usisavanje značenja, centar potiskuje sve dublje i sve dalje razliku, heterogenost prolaza, ulaza, izlaza, razliku koja će (budući ućutkana), kad-tad šištanjem razjesti katarhretičku tišinu identiteta centra. Jazbina je beskonačno fraktalizovana.

Jazbinar strahuje od spoljašnjeg sveta, ali završava u rastrojenoj potrazi za nepoznatim stanovnicima zemlje, unutar zemlje; strahujući od otvorenog

prostora, nedostupnog i ispunjenog mnogobrojnim opasnostima, on biva ugrožen od zatvorenog. „Što više jazbina izgleda spolja čvrsto zatvorena, sve je veća opasnost da čovek u njoj bude zatvoren onim što se spolja nalazi, da čovek tu bude bezizlazno predat opasnosti, i kad svaka strana pretnja izgleda otklonjena iz ove savršeno zatvorene prisnosti, tada ova prisnost postaje preteća i čudnovata stvar, tada se najavljuje suština opasnosti.“ (Blanšo 1960: 123) Jazbinar je ujedno šticećenik jazbine i njen čuvar. Čuvar samog sebe, ali i predator.

Ono što jazbinar predoseća (osluškuje) u daljini, onu čudovišnu pojavu koja većito dolazi u susret, koja tu većito dela, to je ona sama – jazbina. I kad bi ikad mogla da se nađe u prisustvu, ili čak susedstvu, tog šuma, to što bi ona srela bilo bi njeno sopstveno odsustvo, jazbina sâma koja je postala druga, a koju ne bi prepoznala, koju ne bi srela. Da bi čuo nepoželjne goste, jazbinar se mora prepustiti slušanju onog što je nečujno. Žamor jazbine je u neposrednoj blizini „režima gotove nečujnosti“ („regime of near inaudibility“), ili „formi radikalne tišine“, na koje Brinkema (Eugenie Brinkema) upućuje kao na različite režime tišine:

[...] nasuprot režimu tišine, koji je u vezi sa dijalektikom bića i ništavila, obilja i konačnosti, punoće smisla ili zasnivanja ne-značenja iz kog se smisao izvlači, ona forma koja je posvećena nečemu što je blisko nečujnosti u vezi je sa odvojenim nizom pojmovnih i estetskih termina: pritisak, tenzija, intenzitet i snaga. (Brinkema 2011: 213)

Upravo je šušteća jazbina intenzitet i snaga s kojom se ne može ni živeti niti umreti. U ovoj pripovesti susrećemo se sa oba režima: tišine i nepotpune nečujnosti. Zvukovi koje jazbinar „čuje“ ukazuju na mogućnost gubitka vlastite kuće i pozicije domaćina.

Skrovište je ekologizovano. Ono je habitat, stanište, koje se zasniva na proksimitetu, lokalnosti i redu³. Svi putevi vode u njega (znamo i broj – to je deset hodnika). Ono je okučavanje, i strast kućevlasništva, skladištenje, prokopano i fiksirano u nepropusne zidove telom, čelom, krvlju. Jazbinar transportuje hranu, premešta krvavo sirovo meso iz prolaza do središta, nazad, i između prolaza. Rečima Dragana Kujundžića, „što je više tehnologije, što je više pasaža, što je brži protok životinjskog mesa i veća snaga

3 Usled ovog odomaćivanja, približavanja izvora potreba, centričkog lociranja i uređivanja zaliha prema centru, decentralizacija centra – koji postaje mesto najveće opasnosti, što izgleda sasvim neočekivano – teći će, ne završavajući se, u alternativnim smerovima, uzimajući zamah u raskopavanju, probijanju spasonosnog ali neizvesnog haosa prolaza, koji će malo-pomalo prouzrokovati anksioznost pred razgradnjom opozicija ili–ili (centar–prolazi; jazbina–otvoren prostor; unutrašnjost–spoljašnjost) i pred nezaustavljivim i neokončavajućim dislociranjem.

jazbine da ga skladišti, da ga koncentriše u svojim crevima, prostor postaje sve opasniji, zemlja krvavija, kuća više *unheimlich*.“ (Kujundžić 2015)

Narator insistira na podeli rada između razuma i tela: „dok je sve drugo možda više delo najnapretnijeg razuma a manje tela, ova središnja je rezultat najtežeg rada mog tela, i to u svim svojim delovima“ (Kafka 1978: 479), ali usled „rastresitosti“ i „peskovitosti“ zemlja se morala „čvrsto nabijati“. Jazbinar nabija zemlju čelom.

Tako sam, dakle, hiljadama i hiljadama puta, danima i noćima, naletao čelom na zemlju, bio srećan kad bih prokrvario od udaraca, jer je to bio dokaz da zid počinje da čvrstne, i na taj način sam, kao što će mi svako priznati, pošteno zaslužio svoju središnju odaju. (ibid., 480)

Prvobitno „središnja odaja“ (*Hauptplatz*), ubrzo postaje utvrđeni prostor, ograđeno mesto, sedište zamka (*Burgplatz*) – zamišljen je kao tvrđava „za slučaj opsade“, poseban vid ekologizacije, tehnologizacije prostora. Koža jazbinara je i koža jazbine – granica između zaštićenosti i izloženosti, odnosno ranjivosti. Na ovoj granici otkriva se zastrašujuća nemogućnost susedovanja, onoga „biti-sa“, premda je to susedovanje jedina zajednica na koju možemo računati. Ili je sanjati. Na ovu nemogućnost je ukazao i Blanšo kao na „nemogućnost zajedničkog opstanka, nemogućnost usamljenosti, nemogućnost da se pridržavamo ovih nemogućnosti“. (Blanšo 1960: 244)

Neobično je da pripovetka počinje prikazom izgrađene jazbine. Prva rečenica već upućuje da je jazbina završena: „Uredio sam jazbinu i reklo bi se da je uspela“ (Kafka 1978: 476). Do kraja pripovetke suočavamo se sa „auto-hetero-bio-tanato-grafijom“ (Bennington 2010: 2), kako tvrdi Bennington (Bennington), odnosno, sa onim što bi Kafka sam možda opisao kao (ne)tolerancija pred licem (glasom) bližnjeg, suseda.

[...] za svaku unutrašnjost postoji spoljašnja površina koja ne može nikada biti sasvim internalizovana. Ovakva zaštita me izlaže, štiti me tako što me čini izloženim. „Jazbina“ Franca Kafke ili film *Safe* Toda Hejnsa [(Todd Haynes)]. To je život sam, kao „ekonomija smrti“, zato što bi potpuna izloženost značila neposrednu smrt (gledajući pravo u sunce), kao što bi potpuna zaštićenost izazvala gušenje. Auto-hetero-tanato-bio-. [...] I -grafija: prema eseju „Frojd i scena pisanja“, „ne postoji pisanje koje sebe ne konstituise kao zaštitu, *zaštitu od sebe*, protiv pisanja u kom je 'subjekt' već ugrožen, jer dozvoljava da bude napisan, *izlažući sebe*“. (Bennington 2010: 2)

Kao uopšte svaka naizgled čvrsto zatvorena struktura, neidentifikovani stanovnik jazbine nalazi se u permanentnom vanrednom stanju. Jazbina je specifična forma umnoženih zona izuzeća. Nakon gradnje i razgradnje,

jazbinar je ostavljen kao biće koje čini samo koža, kao život koji postaje „pukotina“ u zidu skloništa koje gradi – progonjen praksama imunizacije koje sprovodi – iznutra i spolja.

Ono što bi moglo da objedini sve Kafkine arhitekture zatočeništva jeste pojam doma ili kuće. Ukoliko pod domom razumemo teritorijalno jezgro, način uspostavljanja razlike, odnosno, kako smatra Rozmeri Džordž (Rosemary George) – „domovi i domovine su ekskluzivne/isključujuće“ (George 1996: 2) – onda jazbinar otvara pitanje kako se postaje nesavremenim i stranim u vlastitom domu. Ovi domovi su „bolesni od doma“, oni su „dombolni“ – isključujuće imunizujuće tvrđave koje sopstvenu bazu zasnivaju na koherenciji „konstantne napetosti između domaćeg i unutrašnjeg drugog“ (Rojas 2015: ix) – progonjeni upravo idejom „domaćeg“, „odgovarajućeg mesta“, „monolingvalizma“, odnosno, isključivim domenom jednog, istog i poznatog. Biti bolestan u Kafkinim svetovima zatočeništva ne znači biti izložen nečemu stranom već onom poznatom, domaćem. Biti domobolan znači uvek već biti stranac unutar domaćeg – biti bolno svestan zastrašujuće stranosti svakog mesta koje nazivamo domom, biti prepušten ksenogeneričkim praksama izloženosti (onom ne-domaćem). Jazbinar je domačin koji bolno trpi u vlastitom zatočeništvu – zarobljen unutar ideje doma, logike doma i njenih strategija isključivanja. Svi smo *mi* progonjene kuće, najureni domaćini, u neprestanom vanrednom stanju – ranjive površine uvek drugačijih, neodbranjivih dubina.

Rešetka. Mreža. Zid. Ulazi. Izlazi. Jazbina je zaklon od slobode kojoj su oni, manje srećni, bez spasilačke nade koju daje jazbina, „izručeni na milost i nemilost“. Ti „siroti putnici“ (*Arme Wanderer ohne Haus, auf Landstrassen, in Wäldern*), bez doma, *Heimat*-a, „na drumovima, po šumama“, koji se suočavaju sa opasnostima „sa neba i zemlje“, nemaju podzemnu tvrđavu, onaj krvotok zemlje koji napaja samo srce zamka, skrovište. Oni nisu graditelji. Da li je uopšte to gradnja ili razgradnja? Jazbina je podložna neprekidnoj razgradnji i kolopletenju puteva, umreženih, ulančanih na taj način da pretpostavljeni i priželjkivani red gradi haotičnu raspletenu i probijanje nekontrolisanih signala ne-jazbine. Ali, uvek postoji izlaz, ona nemoguća mogućnost, ono mucanje i šištanje sa rubova teksta, iz zidova Jazbine – takav izlaz je upravo neokončavanje teksta, neprestana razgradnja, i nemogućnost susreta teksta sa vlastitim ciljem, krajem.

– *Aber alles bleibt unverändert*

Literatura

- Blanchot, Maurice (1986), *Writing of the Disaster*, Lincoln: University of Nebraska Press.
- Blanšo, Moris (1960), „Nadahnuće. Spoljna strana, noć“, u: Moris Blanšo, *Eseji*, preveli dr. Velimir N. Dimić i dr. Živojin Ristić, Beograd: Nolit.
- Brinkema, Eugenie (2011), „Critique of Silence“, *Differences: A Journal of Feminist Cultural Critique* 22 (2 & 3): 211-234.
- Corngold, Stanley (1988), *Franz Kafka: the Necessity of Form*, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Dolar, Mladen (2009), *Glas i ništa više*, Zagreb: Disput.
- Doolittle, Hilda (1984), *Tribute to Freud*, The New Direction Book.
- Flusser, Vilém (2009), „The Gesture of Writing“, *Flusser Studies*, 8. maj.
- George, Rosemary Marangoly (1996), *The Politics of Home: Postcolonial Relocations and Twentieth-Century Fiction*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kujundžić, Dragan (2015), „The Case of Extreme Danger: Central Europe, Kafka With Benjamin“, *Tympanum*, 3. september, <https://web.archive.org/web/20150905155521/http://www.usc.edu/dept/comp-lit/tympanum/3/>, pristupljeno 6. juna 2019.
- Politzer, Heintz (1962), *Franz Kafka: Parable and Paradox*, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Rojas, Carlos (2015), *Homesickness: Culture, Contagion and National Transformation in Modern China*, Cambridge, MA & London: Harvard University Press.
- Serres, Michel, (2007), *The Parasite*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Sussman, Henry (1977), „The All-Embracing Metaphor: Reflections on Kafka’s ‘The Burrow’“, *Glyph* 1: 100-131.
- Tejlor, Mark Č. (1998), „Pisanje Boga“, prev. Đorđe Tomić, *Reč* 51.
- Žižek, Slavoj, (2002), *Sublimni objekt ideologije*, Zagreb: ARKZIN.

Mirjana, S. Stošić

The Unbearability of Being a Neighbor

Summary

This paper deals with the immunological practices of Kafka's anonymous inhabitant in an unfinished late narrative "The Burrow" ("Der Bau", 1923-1924) who builds a labyrinth within the burrow in order to safeguard it from imminent or proleptic future intruders. The mole-like builder of the labyrinth-like structure is securing its house from parasites "known" only by the noise they make. This noise – against which the obsessive stuffing of holes and drilling of passages take place (including the infinite displacement of the center and margin) – corresponds to the radical faceless alterity, given that the "face" of noise is precisely the muddied face of the burrower. Entrances in Kafkaesque literary worlds are in fact the limit of the passage as such, the impossibility of being only inside or only outside. The aggressive covering of porous and loose walls, and closing all potential passages is endangering the burrow structure as such. The burrow becomes the centralized system, always suppressing the heterogeneity of gateways, entrances and exits, the difference that will erode the silenced fixity of centered identity. Ultimately, the burrow becomes infinitely fractalized. The question of alterity, within the tradition of guarding the wholeness of the subject (its body, its proper place, its identity and its name), is often reduced to the question of corporeal, political, cultural parasites of the communal body. The other, as a parasitical emblem, destabilizes the notion of the limit (between the host and the guest), and is the sign of a host being always already a frightened guest of its own homely place.

Keywords

displacement, alterity, passage, heterogeneity, host/guest, identity, subject